Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asiantuntijapyyntönne HE 109/2024 vp

Teema: Budjettiesitysten yhteisvaikutukset

Lausunto Budjettiesitysten yhteisvaikutuksista

Kiitän kutsusta tulla kuulluksi valtion talousarvioesityksen kokonaisvaikutuksista.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuosien 2024–2025 yhteisvaikutuksia arvioineen muistion (STM 2024) mukaan vuoden 2025 talousarvion vaikutukset kotitalouksien taloudelliseen asemaan ovat pienemmät kuin vuoden 2024 talousarvioesityksen. Hallitus on tehnyt merkittäviä muutoksia syyperusteiseen ansio- ja perusturvaan sekä asumistukeen ja toimeentulotukeen. Nämä muutokset kohdistuvat usein samoille kotitalouksille ja ryhmille, ja niiden yhteisvaikutuksen arvioidaan nostavan pienituloisuusastetta 1,7 prosenttiyksikköä. Näin suuria vaikutuksia pienituloisuusasteeseen on nähty viimeksi 1990-luvun laman aikaisissa sopeutustoimissa.[1]

Sosiaaliturvakomitea esitti välimietinnössään (VNK 2023:26) syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden. Tämä yhtenäistäminen kattaisi etuuksien myöntämisedellytykset, määräytymisperusteet ja toimeenpanon. Tavoitteena on selkeyttää ja yksinkertaistaa syyperusteista etuusjärjestelmää vaiheittain. Ansioturvan ja perusturvan yhtenäistämisessä säilytettäisiin sosiaalivakuutuksen periaatteet, kuten syyperusteisuus ja tarveharkinta. Komitea ei kuitenkaan määritellyt, kuinka näitä myöntämisedellytyksiä ja määräytymisperusteita tulisi yhtenäistää.[2]

Ottaen huomioon sosiaaliturvakomitean suositukset hallitus on aloittanut yleistuen uudistuksen, jonka tarkoituksena on yksinkertaistaa etuusjärjestelmää, sujuvoittaa sosiaaliturvan toimeenpanoa ja parantaa työnteon kannattavuutta. Uudistus toteutetaan vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa valmistellaan Kelan yhden hakemuksen malli sekä peruspäivärahan ja työmarkkinatuen yhdistäminen yleistueksi. Samalla yhtenäistetään eri perusturvaetuuksien menettelytapasäännöksiä ja määräytymisperusteita.

Poistamalla suoja- ja korotusosat sekä laskemalla kuntoutusrahan sairauspäivärahan tasolle, hallitus on edistänyt yleistuen uudistuksen ensimmäisen vaiheen tavoitetta yhtenäistää ansio- ja perusturvaetuuksien myöntämis- ja

[1] Moisio, P., Lehtelä, K. M., & Mukkila, S. (2016). Poverty reduction effects of taxation and benefit policies in Finland, 1993–2013. European Journal of Social Security, 18(1), 30-45.
[2] Peltoniemi, J., Hiilamo, H., Moisio, P., Mukkila, S., Nykänen, E., Ollonqvist, J., ... & Tuovinen, A. K. (2023). Yhden perusturvaetuuden toteuttamisen vaihtoehdot. <URL> https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-077-4

määräytymisperusteita. Vaikka sosiaaliturvakomitea ei ottanut kantaa siihen, miten ansio- ja perusturvaetuuksia tulisi yhtenäistää, yhtenäistäminen yksinkertaisesti poistamalla kaikki suoja- ja korotusosat ei välttämättä vastaa komitean pitkän aikavälin sosiaaliturvan uudistamistavoitteita. Komitean mukaan sosiaaliturvauudistuksen tulisi osaltaan edistää julkisen talouden kestävyyttä, työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä. Tähän tavoitteeseen tulisi komitean mukaan pyrkiä ensisijaisesti työllisyyttä, osallisuutta ja vaikuttavuutta lisäävillä rakenteellisilla uudistuksilla.

Yleistuen uudistuksen seuraavissa vaiheissa on tärkeää ottaa huomioon myös sosiaaliturvakomitean asettamat pitkän aikavälin tavoitteet, jotka tähtäävät kestävään ja kokonaisvaltaiseen uudistukseen. Väestörakenteen muutoksen ja julkisen talouden kestävyyden haasteisiin ei kyetä vastaamaan sosiaaliturvan lyhyen tai edes pidemmän aikavälin sopeutustoimilla. Tarvitaan selkeää visiota ja malttia katsoa yli hallituskausien. Tätä tarkoitusta varten on asetettu parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea.

Pasi Moisio

Tutkimusprofessori

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos